

In gesprek met (on?)kruid

Rucola met natte voeten, daarachter borage

Onkruid. Gineke de Graaf van zaadteelttuinderij De Groenen Hof komt het deze zomer overal tegen. Door de vele 'onkruid-ontmoetingen' gaat ze een nieuwe relatie aan met onkruid. Een vastgeroeste overtuiging begint los te laten. *Tekst en foto's: Gineke de Graaf*

Zondvloed

Juni 2016. Trek je laarzen aan als je bij ons een rondje over de tuinderij wil maken. Ik waarschuw je: je zult er niet vrolijk van worden. Grote plassen water overal, de tuinbonen en de borageplanten zijn klein, geel en hebben bruine vlekken. De rucola-plantjes zijn helemaal rood geworden, leven ze eigenlijk nog? Waar we rode biet gezaaid hebben staat helemaal niets, zelfs bijna geen onkruid. De grond tussen de rijen net opgekomen worteltjes is groen uitgeslagen van de algen. De trekkersporen tussen de bedden zijn slootjes geworden. Tussen de rijen stokbonen zakken we tot onze enkels in de modder.

'Waar we gewend zijn het onkruid te schoffelen in het stadium dat je het nog nauwelijks kan zien, trekken we het nu met bossen uit'

Tussen 29 mei en 30 juni viel er 270 millimeter regen op onze tuinderij. Dat is ongeveer één derde van het jaargemiddelde hier en meer dan er ooit is gemeten in juni sinds het begin van de metingen, meer dan 100 jaar geleden. Gemiddeld wordt er in juni tussen de 61 en 100 millimeter neerslag gemeten in Midden- en Oost-Brabant.

Open dag

Doordat we zo weinig kunnen doen op het land heb ik tijd om de open dag te bezoeken van Het Kruidenrijk in Haaren. Ik drink al jaren met veel genoegen hun kruidentheeeën. Wat een heerlijke bloemenpracht! Ik word jaloers als ik zie dat er helemaal geen natigheidsprobleem is. Niet jaloers ben ik als ik zie hoeveel heermoes er groeit – eigenlijk overal, en daartussen de kruidenplanten. Degene die ons rondleidt is er heel luchtig over: de grond, de plek heeft het blijkbaar nodig. De heermoes ziet ze niet als een bedreiging, maar als een 'gegeven' waar je een gesprek mee kan voeren. Heermoes (*Equisetum Arvense*) heeft een heel hoog kiezelgehalte en een enorm sterk en vertakkend wortelstelsel waarmee de plant de grond helemaal doorkruist. Komt voor op verdichte gronden. Heermoes thee wordt onder andere gebruikt ter bestrijding van schimmelziekten op planten. Het brengt mij op het idee om er wat van te kopen in gedroogde vorm om de thee ervan te spuiten op de uien die in onze tunnel willen gaan bloeien, maar gehinderd worden door de meeldauw die dit jaar zo vroeg toeslaat.

Ik voer een gesprek met Mees Visser, bio boer in Strijen, die ik tegenkom daar tussen

de kruiden. Over hoe verschillend je je kan verhouden tot onkruid. Wil je bestrijden of beheren (zie kader)? Hij vertelt me dat er een paar jaar geleden een mooi boek over onkruid is verschenen, *Onkruidboek*, waar hij ook in staat. Daarover later meer.

Onkruid

Juli 2016. De regen wordt geleidelijk minder en het land begint langzaam op te drogen. Het onkruid heeft zijn kans schoon gezien en staat in de stokbonenakker kniehoog. Waar we gewend zijn het weg te schoffelen in het stadium dat je het nog nauwelijks kan zien, trekken we het nu met bossen uit en voeren het met de kruiwagen af. Oppassen dat de wortels van de bonenplanten niet bloot komen, want door het water en de dichtgeslagen bodem zijn die naar opzij gaan groeien in plaats van naar beneden.

Onze nieuwe medewerker Teun wil van elke plant weten hoe die heet. Er zijn er best een aantal waarvan ik hem de naam kan vertellen: perzikkruid, varkensgras, distel, akkermelkdistel, kruipende boterbloem, zwaluwtong, hanenpoot. Met de plantjes die ik niet kan benoemen duiken we in de pauzes in de Flora: moerasdroogbloem, pitrus, watermunt, kleine veldkers. De leergierigheid van Teun werkt aanstekelijk op me, dus als we iets niet kunnen vinden, ga ik thuis verder zoeken. Een kruipende, uitwaaierende plant met fijne ronde blaadjes, kleine gele bloemetjes en een sterk ruikende penwortel intrigeert me. Ik moet lang zoeken op internet, maar dan vind ik 'm: kleine varkenskers, *Coronopus didymus*, een uit Zuid-Amerika

komende telg uit de kruisbloemenfamilie. Verbazingwekkend dat ook de zaden van de voor mij minder bekende planten blijkbaar allemaal aanwezig zijn in onze akker en nu de omstandigheden passend zijn – donker weer, natte en verdichte bodem – hun kans schoon zien om aan de groei te gaan.

Boeken

Er is dit jaar bij Christofoor een nieuwe uitgave verschenen van het boekje *Wat onkruid ons kan vertellen*, geschreven door Ehrenfried Pfeiffer halverwege de vorige eeuw. Onkruid is alleen on-kruid vanuit ons egoïstische menselijke standpunt: het groeit daar, waar wij het niet willen hebben. Maar onkruid wil ons een verhaal vertellen – het is de manier van de natuur om ons te onderwijzen, en haar verhaal is interessant. Dat is de insteek van het boekje. Aan de hand van een indeling

in een tiental plantenfamilies passeren vele bekende en minder akkeronkruiden de revue met hun wetenswaardigheden. Ook geeft de schrijver allerlei bodembewerking-tips en waarschuwingen waarmee de verspreiding van de onkruiden kan worden tegengegaan. Voor in het boekje wordt de lezer gevraagd rekening te houden met feit dat het boekje zo'n 60 jaar geleden geschreven is en daardoor enigszins gedateerd. Dit lijkt vooral te verwijzen naar het hoofdstukje over chemische onkruidbestrijding waarin Pfeiffer onder andere het gebruik van onkruidverdelger ammoniumsulfamaat (van firma Dupont) aanbeveelt en meldt dat je voorzichtig moet zijn met gebruiken van kerosine en petroleum. Toch verbazingwekkend als je bedenkt dat Pfeiffer een groot deel van zijn leven wijdde aan de biologisch-dynamische landbouw. Het onkruid op onze akkers in Esbeek vertelt ons dat de bodem nat is, dicht en aan het verzuren, lees ik in dit boekje. Dat wisten we in dit geval natuurlijk al. Maar toch heb ik de smaak van het onderwerp te pakken en bekijk het door Mees Visser genoemde boek (ze hebben het gewoon in de bibliotheek!): Onkruidboek. Voor onkruidminnaars en onkruidhaters, door Suze Peters, Lotte Steklenburg en Caroline Zeevat (2013). Goed voor twee avondjes foto's kijken, bladeren, lezen en genieten. Interviews met een boer, een tuinder, een hovenier, een bioloog, een wetenschapper, een therapeut, een kok, een gereedschapsmaker, een landschapsontwerper, een tuinarchitect, een zadenhandelaar, een tuinmeester, een kunstenaar en een siertuinier. Allemaal hebben ze een relatie met onkruid. Ze geven er hun mening over,

hebben tips en vertellen veel leuke wetenswaardigheden en ervaringen. Verder wordt een top 10 van veelvoorkomende onkruiden uitgebreid besproken. Er is een kortere beschrijving van 50 andere onkruiden en, verspreid door het boek, staan recepten van eetbare onkruiden.

Waarom vechten?

Terug naar onze zaadteelt-tuinderij. Al jarenlang zorgen we ervoor, soms zelfs met verbeterde strijdlust, dat onze tuinderij er picobello onkruidvrij bijstaat en dat zodoende onkruidzaden onze zaadoogst niet vervuilen. Bij tweejarige gewassen zoals bijvoorbeeld boerenkool en pastinaak (die in het tweede groeijaar pas schieten en zaad maken) is het een hele klus om het veld na de winter weer onkruidvrij te krijgen. Dit voorjaar zagen we behoorlijk op tegen deze titanenklus en besloten we om het over een andere boeg te gooien: in plaats van de grond tussen de planten helemaal zwart te willen hebben, vonden we een kort groen matje ook goed. We hebben het plantendek met een smalle flymo kort gemaaid. Het ecosysteem probeert immers het hele seizoen de grond te bedekken, waarom zouden we daartegen vechten? Het zag er best mooi en harmonieus uit en scheelt ons een hoop werk. Mijn vastgeroeste overtuiging 'de tuin ziet er op zijn mooist uit als de grond tussen de gewassen zwart is', begint gedeeltelijk los te laten. We maken nu plannen om eens een proef te doen met een onderzaai van een lage klaversoort, bijvoorbeeld tussen de koolgewassen. Als we de kool ietsje wijder planten, op 60 cm, kunnen we de klaver zo nodig maaien. ☺

Onkruid bestrijden

*Distels steken is distels kweken
Distels trekken is distels wekken
Distels maaien is distels zaaien*

Dit versje geeft de wanhoop van de boeren goed weer. Akkerdistel is een zeer ongewenst onkruid op landbouwgrond. Door de lange diepe penwortel is het moeilijk weg te halen en wat vervelender is: elk stukje dat blijft zitten, kan weer een nieuwe plant opleveren. Hij is zo weerbarstig dat hij zelfs door het asfalt heen groeit. Ook chemische bestrijding lijkt weinig uit te halen, vandaar dat sommige gemeenten en provincies een distelverordening hebben. Dat betekent dat je verplicht bent de plant te verwijderen voordat hij in bloei komt. Het zaad blijft namelijk ook nog eens jarenlang kiemkrachtig. Wat je vooral niet moet doen, is omploegen, want daarmee snij je de wortels in stukken en stimuleer je de uitbreiding.

Bij een grote oppervlakte kan je het beste intensief maaien. Als je alleen de bloemknoppen verwijdert en de plant laat staan, wordt ze juist gestimuleerd zich via de wortels uit te breiden. Momenteel is er een onderzoek gaande naar biologische bestrijding door middel van een schimmel die alleen op deze planten groeit. Heb je een enkeling in je tuin, probeer dan de penwortel zo goed mogelijk uit te steken en herhaal dit tweemaal per jaar. Door in de herfst de kiemen van de distelplantjes weg te schoffelen, voorkom je dat ze zich in de winter gaan vestigen.

Onkruid beheren

Mees Visser: 'Distels kunnen met hun wortels een storende laag doorbreken. Het zijn eigenlijk je helpers, die je vertellen dat het met je bodem niet goed is gesteld. Met de mechanisatie is er iets helemaal mis gegaan ten opzichte van zestig jaar geleden, toen iedereen nog met paarden werkte. De landbouwmachines zijn zo enorm zwaar, dat veroorzaakt een verdichtingsproces in de bodem en daarmee een afname van de bodemvruchtbaarheid. Ook ik rijd met mijn zware machines over het land.'

'Vroeger was het vloeken in de kerk om met een wagen zomaar het geploegde land op te rijden. Met de distels heb ik me jaren geen raad geweten. Ik begreep de boodschap wel, maar ik wist het niet op te lossen. Ik had volop akker- en melkdistels en daar zat heel veel werk aan. Dat maakte het groeiseizoen zwaar. Dan liepen we met zijn twintigen met sikkels, messen en scharen door het tarweveld om de geelbloeiende distelknoppen er uit te slaan.'

'Tegenwoordig heb ik standaard luzerneklaver in mijn bouwplan Eens in de vier jaar zet ik 2 jaar luzerne. De grasdrogerij uit Zeeland maait het drie keer per jaar en neemt het af voor veevoer. Het groeit zo hard, daar kan niets tegen concurreren. Al het onkruid is na twee keer maaien weg. Bovendien groeien de wortels van luzerne intensief de diepte in en doorbreken ze de storende laag nog veel beter dan distels, want er zijn veel meer wortels per m². Dat brengt weer lucht in de grond en mijn land krijg ik zo goed als schoon op deze manier. De wortelonkruiden zijn nu een veel minder groot probleem. Dat maakt het leven een stuk lichter.'

De teksten in dit kader zijn – ingekort – overgenomen uit Onkruidboek. Voor onkruidminnaars en onkruidhaters, geschreven door Lotte Stekelenburg, Suze Peters, en Caroline Zeevat. Davidsfonds Uitgeverij, €19,99.